

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

en zijn gedachten niet als vitaal ervaren › (p. 211). Wittgenstein is niet alleen filosofisch, maar ook psychologisch geniaal. Zoals Geldhof in het vorige boek (Geldhof 2013; Kinet 2015) besprak, wist hij immers oplossingen voor zijn intieme problemen (uit) te vinden die als een soort sinthoom fungeren.

Op de flaptekst van het boek wordt gesteld dat Geldhof › door zijn heldere stijl complexe redeneringen voor een groot publiek toegankelijk en breed toepasbaar › maakt. Met het eerste deel van deze uitspraak ben ik het zeker eens. De lezer kan genieten van een grote, soms zelfs literaire stijl en zeker wordt de complexiteit die nu eenmaal des mensen is geen onrecht aangedaan. Wel vrees ik dat voldoende lacaniaanse voorkennis en/of affiniteit wordt verondersteld om Geldhof op zijn intellectueel parcours te kunnen volgen.

Je hebt esoterische en exoterische vormen van onderwijs. Principieel is er voor allebei een gelijkwaardige plaats. De eerste richt zich vooral naar een incrowd van ingewijden, terwijl de tweede de straat of de ›markt‹ op trekt om ook een bredere, voldoende intelligent geachte bevolking te bereiken. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Paul Verhaeghe schrijft Geldhof mijns inziens (al dan niet gewild of bedoeld) in de eerste lijn. Maar hij doet het alleszins glansrijk.

Literatuur

GELDHOF, A. (2013). *Alleen met kunst — Drie gevalstudies over het sinthoom*. Leuven/Den Haag: Acco.

KINET, M. (2015). Het sinthoom als kunstgreep. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 1, 70-72.

Aan gene zijde van de paradoxale slaap

Een roman

Bespreking van

Bernard Werber (2015). *Le sixième sommeil*. Parijs: Editions Albin Michel. ISBN 978 2 226 31929 6, 399 pp., € 22,00

MARC HEBBRECHT

Bernard Werber is een productieve Franse schrijver die een toenemende populariteit geniet, het feit dat zijn eerste boek *Les fourmis* in vijfendertig talen is vertaald kan hiervan getuigen (ook in het Nederlands). Met deze laatste futuristische science-fiction roman verkent hij de wereld van de droom en werkt meerdere verhaallijnen uit rond enkele wetenschappelijke en psychoanalytische thema's die voor artsen en psychoanalytici vertrouwd klinken. Kort samengevat:

- Wie aandacht schenkt aan zijn dromen, zal vaker dromen en tot verrassende inzichten komen over zichzelf en anderen.
- Vroegere culturen en tradities schenken meer belang aan dromen dan de onze. Dit is betreurenswaardig, want dromen zijn een bron van creatieve inspiratie en bieden een therapeutische winst.
- Wat zich in een droom afspeelt is betekenisvol en te begrijpen door de droom met een ander te bespreken. Via dromen krijgen we toegang tot ons onbewuste, raken we in contact met veronachtzaamde aspecten uit ons verleden en kunnen we toekomstige ontwikkelingen vermoeden en er ons op voorbereiden. Soms verneemen we via een droom signalen die wijzen op gevaar en ons aanzetten tot actie.
- We kunnen in een droom ons evenbeeld ontmoeten en er een gesprek mee voeren. Het kan gaan om een jeugdig aspect van onszelf of om een meer volwassen deel dat ons toesprekt en raad geeft.

- Onze slaap verloopt in stadia volgens een karakteristieke opeenvolging die gevisualiseerd kan worden op basis van het electro-encefalogram en via een hypnogram overzichtelijk kan voorgesteld worden. In elke fase van de slaap zijn dromen kwalitatief anders.

Tot zover de wetenschappelijke kern waar- rond een fantastisch verhaal wordt gewe- ven. De fantasie van de auteur is indrukwek- kend; hij illustreert wat Ogden beschrijft: hij is in staat om ondroombare dromen of afgebroken dromen voort te zetten.

En nu de fictie:

De twee hoofdpersonages, Caroline Klein en haar zoon Jacques, beiden wetenschap- pers, hebben zich als missie gesteld om zich in de droom te verdiepen en worden bege- leid door andere wetenschappers, journalis- ten, filmmakers en zieners uit een bijna verdwenen Maleisische volksstam, de Senoi. Volgens hen bestaat er een zesde stadium voorbij de paradoxale slaap (of rem-slaap), dat kunstmatig geforceerd kan worden en waarbij men in de buurt komt van het Nir- vana en de grens met de dood. Experimen- ten om deze toestand bij dieren en proef- personen op te wekken, zijn gevaarlijk en kunnen slecht aflopen. Caroline Klein noemt dit zesde slaapstadium de *Somnus incognitus*, de slaap die gekenmerkt wordt door epsilongolven op het electro-encefalo- gram en een extreme vertraging van hart- slag en ademhaling. Wie dit stadium bereikt, is in staat de neuronale processen te visualiseren en kan door het eigen verle- den en de toekomst reizen. Het boek is niet zozeer psychoanalytisch geïnspireerd, wel wordt verwezen naar het onbewuste. Vooral de neurobiologie en het beeldvormend onderzoek is voor de auteur fascinerend: wie weet wordt het binnenkort wel mogelijk om een droom op grond van de hersenacti- viteit die via een computer verwerkt wordt, als beeld objectief weer te geven?

Ik ben vooral onder de indruk van de crea- tieve verbeeldingskracht van de roman- schrijver. Over de roman zelf ben ik minder enthousiast: soms was ik geboeid, dan weer

vond ik stukken langdradig, vervelend, oppervlakkig of slaapverwekkend. Het bruist van de verbeelding, maar dit gaat ten koste van diepgang. Het boek zal ongetwij- feld goed verkocht worden, maar behoort volgens mij niet tot de grote literatuur. Wel spannend om af te wachten wat het droom- onderzoek voor ons nog in petto heeft. Het boek leest gemakkelijk, geen moeilijk Frans. Voordat we deze fantastische roman naar het rijk van de speculatie verwijzen: de auteur doet denken aan Jules Verne die onmogelijke ontdekkingsreizen beschreef die nu tot de gewone werkelijkheid beho- ren. Een reis naar de maan is nu al een his- torisch gegeven. In deze roman gaat het niet over astronauten, wel over oneironauten: onderzoekers die zich onderdompelen in de droomervaring en er van alles willen over weten. Is dit niet het werk van de psycho- analyse bij uitstek?

Het vrije denken...?

Bespreking van

.....
 Matt Feytche & Daniel Pick (2016).
Psychoanalysis in the age of totalitarianism.
 Londen: Routledge. ISBN 978 1 13879 388 0;
 288 pp, £ 31,99

.....
 CHRISTINE FRANCKX

Psychoanalysis in the age of totalitarianism beoogt, zoals de auteurs toelichten, de *two-way traffic* tussen psychoanalytische gedachten en totalitarisme te onderzoeken en beschrijven. Het is een interessante, doch, zoals blijkt, ook bijzonder moeilijke dialoog geworden. Verschillende hoofdstukken zijn bewerkte bijdragen van een Londens congres onder dezelfde titel, in 2012. Het vrije denken waarvoor psychoanalyse staat valt niet te rijmen met totalitaire politieke omstandig- heden, maar in welke mate is de psychoana- lyse zélf vervormd geraakt wanneer ze pro-